

Osvajanje moći i transformacija društva (sovjetizacija)

Uvod

- Sovjetski lideri su zahtijevali **hegemoniju** nad Istočnom-Centralnom Evropom
- Razlog hegemonije **nije** samo **bezbjedonosni**, već i ideološki (sistemski)
  - *“A freely elected government in any of these countries would be anti-Soviet, and that we cannot allow.”*
(Stalin)
- Zajednički **konceptualni okvir** za transformaciju, ali sa specifičnim dinamikama unutar svake zemlje

Mogućnosti na kraju WWII

1. Nastavak ratnog **savezništava** i kooperacija sa Amerikom i Velikom Britanijom
  2. Kreiranje čvrste **Sovjetske zaštitne zone** u Istočnoj i Centralnoj Evropi
  3. Penetriranje u Zapadnu Evropu i **podrivanje vlada** kroz instrumentalizaciju komunističkih partija
- Implementacija druge opcije jer **onemogućila** druge dvije.

Staljinov stav prema Istočnoj-Centralnoj Evropi

1. Odstranjivanje Njemačkog uticaja iz regije nije dovoljno
2. Režimi u region moraju podržavati Sovjetski Savez
3. **Takva podrška se može ostvariti jedino kroz strukturnu transformaciju društava**
4. Institucionalna forma transformacije ogleda se u stvaranju "narodnih demokratija"
5. Usljed ekonomske nazadnost, podređenost Sovjetskom Savezu pravda se ideologijom
6. Pravo veta na svako skretanje ka Zapadu
7. Narodne demokratije će služiti kao izvor kapitala za obnovu ratom razorenog Sovjetskog Saveza

Osnove osvajanja moći

- Sovjetsko nametanje moći bilo je olakšano dvijema činjenicama:
  1. WWII i Velika depresija su **uništile stare političke sisteme** i političke klase, koje su komunistički kadrovi zamijenili
  2. Sa izuzetkom Jugoslavije i Albanije, prve poslijeratne vlade u Istočnoj i Centralnoj Evropi su bile **koalicione**

Dinamika procesa

- Odbacivanje ideje o **zasebnom putu** u socijalizam
- **Slom** agrarnih i građanskih partija i **“usisavanje”** socijaldemokratskih partija
- Nametanje **“Moskovita”**
- **Donošenje ustava** koji imitiraju Sovjetski i proglašavaju uspostavljanje “narodne demokratije”
- **Unifromnost** kroz zavisnost od Sovjetskog Saveza
- **Intervencija** u slučaju odstupanja

Poljska

- Prevlast komunističkih snaga nakon **WWII nije bila neizbježna**
- Za razliku od većine drugih država u regiji, poljski komunisti nijesu imali populane **lidere** sa izvornom podrškom
- Efekat **promjene granica** ka Zapadu: demografske, ekonomske, političke...
- Sovjetski metnori prisutniji od zapadne podške za **"London Poles"** (vlada u izgnanstvu)
- Poslijeratna vlada sa komunističkim jezgrom

Poljska opozicija

- Stanislav Mikolajčik je imao izvornu **podršku** među seljacima i status jedine sekularne opcije koja se protivila komunistima
- Podrška bez konsekvenci - **komunisti kontrolisali** većinu ministarstava (indirektno)
- Izbjegavajući slobodno izbore, komunisti podržavaju organizovanje **referenduma** 1946
  - Razjedinjavanje opozicije i izborne malverzacije
- Raspisivanje izbora (1947) i pobjeda koalicije oko komunista (Demokratski blok)

Poljska opozicija

- Mikolajčik napušta Poljsku, Socijalisti postaju dominantna opoziciona opcija
- Nakon što je Partija seljaka uništena, Socijalisti primorani da se **spoje** sa Komunističkom partijom
- Počinje **“sukob” unutar Komunističke partije** između lidera koji su rat proveli pod Njemačkom okupacijom i onih koji su rat proveli u Moskvi
- Bez alternativa u političkom životu, partija se okreće **okršaju sa crkvom**

Čehoslovačka

- **Razlike u odnosu na Poljsku:** percepcija Rusije, decentralizacija, status predratnih komunista, sindikalna podrška
- **Sličnosti:** oslobođeni od strane Sovjeta, “nove teritorije”, slaba politička konkurencija nakon rata
- Beneš, bivši ambasador u Moskvi (originalno socijaldemokrata)
  - Vjerovanje da su drugačiji (mekši) od drugih komunista
  - Iako manje brojni, storgo disciplinovani i organizovani

Čehoslovačka

- Prvi izbori (1946) Komunisti osvajaju 38%
- Smanjenje **autonomije Slovačke** uz pomoć Čeha
- Izlazak iz **Maršalovog plana**
- Preuzimanje vlasti 1948. godine
  - Zatvaranje nekomunističkih novina, čistke na univerzitetima, profesionalnim tijelima...
  - Nacionalizacija industrije, socijalizacija agrarnog sektora (prvi petogodišnji plan - 1949)
  - Početak napada na Katoličku crkvu

Mađarska

- **Dilema** da li moguće trajno zadržati Mađarsku u komunističkoj orbiti
- Ferenc Nagy **predaje** Komunističkoj partiji Ministarstvo unutrašnjih poslova (1946):
  - Optužnica protiv Nagy-a za zavjeru protiv republike
  - Izlazak iz Maršalovog plana
  - Čistke u birokratiji i politizacija sistema
  - Proglašenje “narodne demokratije” nakon neslobodnih izbora 1949.
  - obračun sa Katoličkom crkvom

Rumunija

- Podjela Socijaldemokrata oko saradnje sa Komunistima (1946)
- Aboliranje postojećih institucija, priprema **izbornih manipulacija**
- Otvoreno demonstriranje moći (1947-48) i početak hapšenja
- Stvaranje **“narodne demokratije”** (1948)
  - Čistke unutar Komunističke partije
  - Usisavanje Socijaldemokrata
  - Rumunija postaje centar evropskog komunizma

Bugarska

- Komunisti slabiji nego u predratnom periodu, ali opet **snažniji** nego u ostatku regije
- Negativna uloga Zapada
- Radikalniji i **nasilniji otklon**:
  - Rušenje kraljevskog režima
  - Uključivanje ne-komunista u isti front
  - Ukidanje opozicije
  - Unutrašnje čistke
  - Potpuna staljinizacija

Albanija

- Rana podrška i želja za međunarodnom prepoznatljivošću
- **Oslanjanje na Jugoslaviju** i njen put ("sedma republika")
- Podjela unutar Komunističke partije: *Xoxe (Koči Džodže)* vs. *Hoxha (Enver Hodža)*
- Enver Hodža usvaja staljinističke metode
- Potpuna **izolacija**

Jugoslavija

- Vlast komunista neupitna nakon rata
- Korišćena za disciplinovanje ostalih komunističkih partija (do 1948)
- **Preispitivanje zavisnosti** od Sovjetskog Saveza
  - Partner, ne sluga
  - Podrška nastala organski u borbi za oslobođenje
  - Kontrola nad sredstvima sile
- **Staljinova greška:** ponižavanje partizanskog pokreta

Jugoslavija

- Staljin **prekida odnose** sa Jugoslavijom (ne obrnuto)
- Jugoslovenski **odgovor**:
  - Staljin je žrva dezinformacija
  - Nijesmo zaplašeni, već kohezivni i solidarni
  - Gradili smo ljubav masa prema Sovjetskom Savezu, ali imamo pravo na domoljublje
  - Stvaramo socijalizam drugačiji, ali ne manje legitiman od Sovjetskoga

Jugoslavija

- Neuspješni pokušaj smjene rukovodstva – igranje na **“zdravo tkivo”** : *“all I need to do is shake my little finger and there will be no more Tito.” (Stalin)*
  - Komunisti osvojili vlast samostalno
  - Kohezivna i centralizovana organizacija
  - Rekrutacija bazirana na kontroli državnog aparata
  - Nema sukoba između “lokalaca” i “Moskovita”
  - Tito kao staljinista, zna vrijednost organizacije

Jugoslavija

- Zašto Staljin **nije napao** Jugoslaviju?
  - Goli otok kao “protivlijek”
  - Staljin lansira čistke u ostalim režimima kao rezultat Titovog otpora
  - Reakcija Jugoslavije: negiranje devijacija, ostajanje nominalno na kursu Moskve
  - Politička hrabrost da istraju bez spoljne podrške

Jugoslavija

- Ustav iz 1953. **radikalni zaokret** u odnosu na Sovjetski model
- Otvaranje ka Zapadu uz argumentaciju da:
  - Ove države više nijesu isključivo buržoasko-imperijalističke, već su “zaražene” sjemenom mirne tranzicije u socijalizam (primjer Socijaldemokrate)
  - **Socijaldemokrate** su imale više vrlina:
    - Porijeklo vode iz marksizma, potencijalno vrše vlast u ovim državama, anti-staljinističke su, nijesu neutralne u Korejskom ratu, reaguju na Jugoslovensko pitanje...
- Milovan Đilas i **“Nova klasa”**

Literatura

- Rothschild, J., Wingfield, N. W., Wingfield, N. M., & McClung, B. D. (2007). *Return to diversity: A political history of East Central Europe since World War II*. Oxford University Press, USA. **STRANE: 75-146.**